BU HAFTA: M. Ekrem Talu, Hüsamettin Bozok, Lutfi Erişçi, Yusuf Ahıskalı, S. N. İleri, Zahir Sıtkı Güvenli, Bedri Rahmi, Asaf Halet Çelebi, N. İlhan Berk, Sabahattin Kudret, Fehmi Arman, C. Oncim, Ferdi Tayfur, Sefer Aytekin, Fikret Muallâ, İhsan Altay, Fikret Adil, Abidin Dino, Yaşar Çöl, Mithat Erinanç, Celâl Saraç, Feyzullah Doğruer

Cuma 16 İlkkânun 1938 — 10 KURUŞ — Sene: 1 — No: 5

SES

SANAT ■ EDEBİYAT ■ SOSYOLOJİ

CUMA GÜNLERİ ÇIKAR HAFTALIK GAZETE

Bir ses ...

ZİYA GÖKALP

L. ERİŞÇİ

Mısır Türk tefekkür tarihinde, üzerinde çok durulmuş isimlerden biri de Gökalptır. Gökalpa atfedilmemiş sıfat kalmamış gibidir. Pek de bir araya gelmez sayısız sıfatlarla Gökalpın hakikî şahsiyetinin alâkasının tesbit etmek şüphesiz hayırlı bir iştir.

Diğer sıfatları şimdilik bir kenara bırakalım. Fakat, sosyolog olarak Gökalp ne yapmıştır? Daha mütevazi bir sual, Gökalpın bizim içtimaiyat tarihimizde rolü nedir?

I — Gökalp bizde Meşrutiyetten evvel ve sonra inkişaf eden içtimaiyata karşı sadece resmi ve politik bir aksülâmeli temsil eder.

Gökalp, 1326 da Selânikte İttihat ve Terakki kongresine, Diyarıbakır murahhası olarak gittiği ve Merkezi Umumi azası seçildiği zaman ne sistematik bir tetebbü yapmış bulunuyordu, ne de (Dicle) ve (Peyman) dan başka bir yerde yazı yazmıştı. Halbuki Meşrutiyetin ilk günlerindenberi elinden geldiği kadar İttihat ve Terakkinin Diyarıbakır şubesinde çalışıp durmuştu. Şu halde Gökalpın Selâniğe gelişi hararetli bir partizanlıkla izah edilebilir.

Nitekim Selânikte ne yapacağını şaşırmış bir vaziyette "Yeni Felsefe"cilerle Fuadile'yi [illegible] "Genç Kalemler" de karar kılmıştı. Bu ikinci mecmua İttihat Terakkinin parasile ve âdeta ideolojik bir organ olarak çıkıverdu.

Gökalpın sosyoloğluk devri 326-328 yani iki senelik bir duraklamadan sonra başlamıştır.

Rivayete göre bu iki sene içinde bilhassa Durkheim'i okumuştur. 328-329 la Gökalpı birdenbire Selânik İttihat Terakki mektebinde felsefe ve içtimaiyat hocası görüyoruz. Sonra İstanbula geliyor. Şurada, burada asıl ilmi olmıyan bir kaç yazısı çıkıyor. Nihayet 331 de İstanbul Darülfününü "İlmi İçtima" müderrisi oluyor.

Gökalp Merkezi Umumi azası olduktan sonra niçin içtimaiyatla uğraşıyor, ve bir iki senelik -kim bilir nasıl- bir çalışmadan sonra muallim ve müderris olabiliyor?

Bu olmaz görünen işin sebebleri ancak bizde 331den evvelki içtimaiyata dair neşriyat ve hareketleri gözden geçirdikten sonra anlıyabiliriz.

Bu neşriyat ve hareketler -Meşrutiyetten evvelkiler bir kenara bırakılırsa- 326-331 arasında olanları şematik bir şekilde şöyle hülâsa edilebilir:

1 — Sciences social'ciler:

İzahlar (324.327) Türkiye nasıl kurtarılabilir (328), Yollar (329) Mevkii İktidar (331), Anglo-Saksonların esbabı faikiyeti nedir (331), muhtelif makaleler, konferanslar ve broşürler.

2 — Organiciste mektep:

Sosyoloji (327 Manastır), Tekâmül ve kanunları (329), "Mülkiye" ve "Ulûmu iktisadiye ve içtimaiye" mecmuasında makaleler.

3 — Psyco-Sociologique mektep:

Tekâmülü akvamın kavanin psikolojyası (907), Ruh siyaset ve (İçtihat) mecmuasında makaleler.

4 — Marksist mektep:

Sosyalizm (329), Sosyalist rehber amele (328), (İştirak) mecmuasında makaleler.

5 — Diğer neşriyat:

İlmi içtimai (328), İlmi cemiyet (Serveti Fünun 336), felsefei asır ve ilmi içtimaiyat (Hikmet 336).

Ve Rubab, Sıratı Müstakim, Resimli Kitap, Müsevver Muhit, Yeni Felsefe, Felsefe İlâh, mecmualarında muhtelif makaleler.

Bütün bu neşriyat sayısız "Sosyal-Politik" çerçevede yazı

(Sonu 8 incide)

...bu da bir ses!..

SES

MUVAKKAR EKREM TALU

Yirminci asrın ortalarına kadar devam ede gelen, mektep içi ve dışı pedagojisinde: "Söz gümüş, sükût altundur!" zihniyeti, her türlü içtimaî bünyemizde az çok tesirlerini göstermiş batıl bir düşüncedir.

Atalar sözü olduğu için mutlak iyi ve doğru söylenmiş olacağına nereden hükmediyoruz?

Bugünün icabları sözü yine gümüş fakat, sesi altun tanıtmaktadır. Sükût, bakır bile değildir.

Cumhuriyetin doğması için değil amma, Fransanın yaşaması için Marseyezin sesi az rol oynamamıştır.

Çanakkaledeki "Allah! Allah!", Dumlupınardaki "Hedefiniz Akdenizdir, ileri!", Türk ordusunu muzaffer kılan ilk âmillerdir.

Mütefekkirliği inkılâpçılığından, inkılâpçılığı mütefekkirliğinden üstün olan büyük edip Tolstoy: "Ses hareketten, hareket de sesten doğar." diyor.

Beşikte ninni duyan kulakların git gide sağırlaşması neden? Radyo, medeni camiaya hizmet bakımından en az Pasteur kadar faydalı olmuştur.

"Sükût manevi, ses maddidir." denir. Yalan değil, yanlış!..

Duyan için maneviyatın da muhtelif tonda sesleri vardır. Manevi ve maddi sesleri birbirinden ayırd etmiyenlerdir ki, salâhiyet ve emniyetle haykırmak kudretini kendilerinde bulmuşlardır.

İyi konuşan, iyi düşünmez ve iyi düşünen iyi konuşmazsa ikisi de yavan olur. İyi düşünmek için de yine iyi duymak lâzımdır.

İlim, düşünenlerin çocuğu, konuşanların kendisidir.

Sesini kaybeden insan, nefesini kaybeden insandan daha evvel ölmüş demektir.

Dünyayı yerinden kaldırmak için bir istinat arıyan Arşimit eğer sesi düşünebilmiş olsaydı, muhayyel gibi görünen gayesini tahakkuk ettirmiş olurdu.

Ses gürültü demek değildir. Onu tahlil için fizikten ziyade lojike yaklaşmalıdır.

Ne cisim, ne isim, ne resim!..

"Baki kalan bu kubbede bir hoş seda imiş!.." diyen şairin felsefesine uyarak sesimizin yaşaması için çalışmalıyız.

MUVAKKAR EKREM TALU

Pearl Buck

HÜSAMETTİN BOZOK

Geçen yıl İstanbul sinemaları Paul Muni'nin bir filmini göstermişlerdi. Sarı Esirler (Visages d'Orient) de sarı derili çinlilerin tabiat ve hayatla nasıl mücadele ettiklerini ve pirinç tarlalarını tırnaklarile nasıl kazdıklarını görmüştük. Bu film hakkında Sabiha Zekeriyadan başka hiç bir kimse yazmadı. Sarı Esirler(*) "bugün vatan topraklarını kurtarmak için dişlerile tıraş-tıraş ölenlerin, makhur ve mazlûm Çinin,

(Sonu 3 incide)

KARADENİZ YOLCULARI

YUSUF AHISKALI

Karadeniz sahillerinde yolculuk yapanlar veyahut bir posta vapurunun kalkmasında, gelmesinde hazır bulunanlar bilirler. Vapurlar Karadeniz halkını tıklım tıklım getirir götürür. Fakat Karadenizlilerin ne için ve nereye gelip gittiklerini hiç öğrenen olmuş mudur?

Ben Karadenizliyim. Bir çok defa Karadenizin şarkında bulunan memleketime gittim, geldim. Bu tarafların bütün yolcularının hallerini, nereden çıktıklarını ve ne için gidip döndüklerini bilirim: Nasreddin Hoca insanların öteye beriye gidip gelmelerini dünyanın muvazenesinin bozulmaması için olduğunu söyler. Ben de aynı fikirdeyim. Karadeniz havalisinin, bahusus şark kısmının muvazenesi bozulmamak için Karadeniz halkının gidip geldikleri kanaatine vardım. Karadenizin şark kısmının ahalisi araziye nisbetle çok fazladır. Aile başına ufak bir toprak parçası düşer. Toprak karış karış ekilir. Fakat, ekin yine yetmez.

Halk başka yerlere iş aramağa gider, çalışır, kazanır fakat yine köyüne, kasabasına döner. Dışarda işini bırakmaz; evine, ailesine kazandığı paradan gönderir, ailesi geçinir.

Rize taraflarında rençberler, yamaçlardaki uçurumları işlerler. Bazan bu gibi yerlere bellerine ip bağlayarak indikleri de olur. Bir memleketin, bir havalinin folkloru o memleketin içtimaî, ruhi ve ilâh... bir safhasını göstermez mi?

İşte, Rizenin bu toprak vaziyetini gösterir bir toprak türküsü:

Şişman oğli nerey?
İpsuz indu dereye.
Oturmuş ta ağluyor
Karisu pencereye

Görüyorsunuz ki şişman oğlu beline ip bağlayıp inmediğinden düşmüş ve ölmüş olacak ki karısı da pencerede onun peşine ağlıyor.

Karadenizin nüfusunun nisbeten az olan yerlerinden bile dışarıya, büyük şehirlere gidip çalışırlar. İşte size bir misal daha vereyim:

Muhterem Reisicumhurumuz İsmet İnönünün son Karadenizde İnebolu seyahatinde konuştuğu bir köylüye:

— Kaç nüfusun var?

— On iki.

— Say bakayım.

— Durmuş bir, Mustafa iki, Şükrü üç.

— Adlarını değil. Çocuk olarak söyle. Sen bir, hanım iki...

— Ben bir, hanım iki. On tane de çocuk.

Devamla:

— Gurbet yapdın mı?

—İstanbulda çalıştım.

(Sonu 8 incide)

SES
Yazısız hikâye

SES

Başmuharriri:
SUPHİ NURİ İLERİ

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:
YAŞAR ÇOL

ABONE ŞARTLARI

Yıllığı:	500 Kr.
6 aylığı:	250 Kr.
3 aylığı:	130 Kr.

Yabancı memleketler için iki misli.

Ücretler posta havalesi ile ve (SES, ANKARA CADDESİ VAKIT YURDU, İSTANBUL) adresine gönderilmelidir.

İdarehane Pazar ve Cumartesinden maada her gün 16 — 19 arasında açıktır.

Her Hafta

Az Okumuşlar için

Memlekette neşredilen gazete mecmua ve kitaplara bakıyorum ve bunları anlamak için hiç olmazsa lise mezunu olmak icap ettiğini görüyorum. Fakat, bizde yalnız ilk veya orta mekteplerden çıkıpta daha fazla tahsil görmiyen ve göremiyen on binlerce genç var. Acaba onların anlıyacağı, seveceği, istifade edebileceği tarzda neşriyatımız var mı?

Evet, hep Karagöz, Hacivat, Köroğlu gibi bir takım haftalık halk mecmuaları öne sürülüyor. Buna da şükür. Fakat, halkımız neye her şeyi mutlaka mizah penceresinden görsün? Ona daha ciddi ve daha basit bir surette her şeyden bahsetmek mümkün değil midir?

Bir vakitler halka mecburi surette yeni harfler öğretildi ve hattâ ellerine birer de şehadetname verildi. Fakat, sonra ne oldu? O halk, kendine göre gazete, mecmua ve kitap bulamayınca okuduğunu ilerletemedi ve hattâ unuttu.

Mesele yalnız halk dili ile yazmak değildir. Aynı zamanda ilk ve orta mektep talebesinin malûmatı seviyesinde ilmî ve fennî eserler yazmak ve onlara göre basit ve iddiasız bir edebiyat vermektir.

Meşhur bir romancımıza bir gün bunları söylüyordum. Hemen atıldı ve dedi ki:

— Ben halk için yazıyorum, mevzularımı da halktan alıyorum, üslûbum de halkın üslûbudür...

Merak edip, üstadın bir iki eserini okudum. İddiasına rağmen o da bal gibi lise mezunları için düşünmüş, hissetmiş ve yazmış. Kendisini bir gün yine gördüm ve bunları da söyledim. Tenkidime tahammül etmedi, bana kızdı ve:

— Herkes beni beğeniyor, bir sen muhalefet ediyorsun, kızkanıyorsun, dedi.

Yabancı Dil

Tanıdıklarıma soruyorum:

— Fransızcayı, Almancayı veya İngilizceyi nerede öğrendiniz?

Aldığım cevaplar hep aynı:

"— Fransız, Alman veya İngiliz mektebinde..."

Hiç kimse de bana Türk mektebinde yabancı dili öğrendiğini söylemedi. Türkiyede belki elli senedenberidir mekteplerimizde talebeye yabancı dil öğretmek için bir çok kıymetli vakitler ve pek çok paralar sarfedilmektedir. Netice ise sıfır, hiç. Çünkü yabancı dili öyle haftada bir kaç saat ders ile elde edilmez. Mevcut metod ve kitaplar kâfi değildir. İyi hoca bulmak zordur, bir de her talebenin yabancı dile istidadı yoktur.

Fakat, bu yalnız Türkiyeye mahsus bir muvaffakiyetsizlik değildir. Fransada da, Almanyada da, İngilterede de öyledir. Yani hastalık veya beceriksizlik umumidir. Çünkü yabancı dil böyle öğrenilmez. O halde ne yapmalı? Yabancı dil derslerini kaldırmalı mı? O vakit daha fena olmaz mı?

Bunun cevabı ve çaresi var. Bir defa her talebeye yabancı dil öğretmeğe lüzum yoktur. Talebenin en müsteitlerini almalı ve yalnız onlar ile meşgul olmalı. Ya onları Galatasaray Lisesi

(Sonu 6 ncı sütunda)

Leh ve Aleyh

TAVZİH

"SES" gazetesi yazı işleri müdürlüğüne:

İstanbul Müddeiumumiliği 2 nci tetkik dairesinden:

Gazetenizin 2 ilkkânun 1938 tarihli ve 3 sayılı nushasının ikinci sahifesinin 4 üncü sütununun ortalarına doğru (Magallanez) başlıklı bir yazı görülmüştür.

1937 senesi haziran ayında Naraburnu açıklarında vuku bulan müsademe üzerine batan gemi acentası ikinci ticaret mahkemesine müracaatla Magallanez vapurunun tevkifini istemiş ve mahkeme tedbiri ihtiyati suretile vapurun tevkifine karar vermiştir. İspanya vapuru kaptanı bu tedbire itiraz eylemiş ve bir çok celseler cereyan eden mahkeme neticesinde itirazın refine karar verilmiştir.

Bilâhara İtalyan vapuru acentası 5.7-1937 tarihinde gerek geminin, gerek hamule bedellerinin talebine dava açmış ve müddeialeyh selâhiyet itirazında bulunmuş, bu noktada mahkemece reddolunmuştur. Bilâhara müsademeye hangi kaptanın sebebiyet verdiğinin tayini hususunda keyfiyet ehli vukufa tevdi edilmiş ve verilen rapora göre Magallanez vapurunun kaptanının muhti olduğu tahakkuk eylemiştir. Halen geminin ve içindeki hamulenin kıymetlerinin takriri etrafında tahkikat cereyan etmekte ve ehli vukuflar bu malların kıymetlerini tadir ile meşgul olmaktadırlar.

Alâkalı ticaret mahkemesinden alınan yukarki izahata nazaran mahkeme lüzumsuz taallüklarla vakit geçirerek işi sürüncemede bırakmamış normal seyrini takip ederek son safhasına gelmiş olduğu görülmektedir. Keyfiyetin Matbuat Kanununun 48 inci maddesine tevfikan ilk çıkacak nushanızda tavzihan dercini isterim.

TAVZİHE TEŞEKKÜR

Yukarıya dercettiğimiz tavzihi neşretmek için Matbuat kanunun tahmil ettiği mecburiyete hiç bir ihtiyaç yoktu, bunu memnuniyetle dercediyoruz. Bu sütunun muharriri, hastalığından dolayı, esasen bu hafta yazı göndermemişti. Teşekkür ederiz.

MUHABERE:

BEHÇET NACİ'YE

Mektubunuzu aldım... Tenkit cephem maalesef lehinize harekete geçemedi. Manzumeniz, neşredilmemesi lâzımgelen manzumelerdendir. Çünkü, ilerde azacağınızdan şüphe etmediğim güzel yazıların yanında aleyhinize fena bir not verdirmek ihtimali var. Hem size -darılsanız bile- şunu söyliyeceğim. Bir tek mısramızda olsun "çok duyulmuş ve söylenmiş"likten kaçınmamışsınız. "Ego" nuzun dar çerçevesini aşmasını bilirseniz ve kendinizi, edebî ve içtimai kayıdlardan kurtarabilirseniz ne âlâ!

SEBATİ ERTAN'A

Yukarda Behçet Necati'ye yazdıklarımı size de aynen tekrar ediyorum. İlâve edilecek bir nokta da var: Nesirleriniz "Fecri âti" kokuyor. Sarı abajur, mor paravan, eflâtun gece eksik...

Alâkanıza teşekkür ederken, sözlerime kızmanızı, kızdıktan sonra çekmecenizdeki bütün yazıları yırtıp hiddetinizi bana bildirmenizi rica ederim.

fa.

Notlar

Lehçetülhakayik'den

Üçüncü sayımızda Amerikalı muharrir Ambrose Bierce'in "Şeytan lügatı"ndan bazı parçaları tercüme etmiştik. Bu sayımızda da tanzimat devri mizahçılarından Âli beyin Mısırda 1897 de basılmış olan Lehçetülhakayik'ın dan şu parçaları alıyoruz.

ECZACI DÜKKÂNI — Doruründeki ilâçların nefini alandan ziyade satan görür.

İSTİKBAL — Bizde misafir karşılamak manasında maruf ve müstameldir.

ASİL — Ben bilirmiyim? kendisi söylüyor.

İNŞAALLAH — Cevabı ret.

BARBAR — Barutu icat etmiyenler.

TARİH — Züğürtledikçe karıştırılan defter

CESARET — Korktuğunu belli etmemek.

CÜCE — Büyük adamların yakından görünüşü.

DOSTLUK — Fırtınalı havada içi dışına dönen bir şemsiye.

SAÇMA — Muarızımızın efkârı.

FALCI — İstediğimizi söyliyen.

ÖMRÜ İNSAN — Avdet bileti satılmaz bir seyahat.

MÜTTEFİK — Bize ihtiyacı olan.

MUSTAKİM — Hututu hendesiyeden biri.

YAŞ — Kadınların ketmine muktedir oldukları yegane sır.

EDEBIYAT TARİHI DERSLERİ

Yazılar: Fikret Adil — Resimler: Zahir Sıtkı Güvenli

DİVAN EDEBİYATI — Hocası: Turhan Tan

TEKKE EDEBİYATI — Şeyhi: Necip Fazıl

TANZİMAT EDEBİYATI — Profesörü: Peyami Safa

EDEBİYATI CEDİDE — Hocası: Fazıl Ahmet

FECRİATİ EDEBİYATI — Muallimi: Orhan Seyfi

BUGÜNKÜ EDEBİYAT — Öğretmeni: Yoktur

Lokman hekim

SES KISILMASI

Ses kısılmasının muhtelif sebebleri arasında fazla bağırmak gelir. Bilhassa karşınızda vurdum duymazlar olursa ve siz de muhakkak derdinizi anlatmak isterseniz, netice ses kısılmasıdır.

Buna mani olmak için en iyi çare, bağırmamaktır. Amma karşınızdaki bir şey anlamıyacakmış, o başka mesele.

Esasen haykırmakla da bir şey anlatamadığınıza göre netice birdir.

DOKOR FAUST

HUKUK İLMİNİ YAYMA KURUMUNUN ANKARA HALKEVİNDE VERDİRECEĞİ KONFERANSLAR

24-12-1938: Ethem Menemencioğlu (Siyasal Bilgiler Okulu Profesörlerinden)

Beynelmilel camia hukukunda selâhiyet meselesi.

7-1-1939: Hirsch (İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden)

Devlet İktisadî teşekküllerinin hukukî mahiyeti.

21.1-1939: Ahmet Esat Arsebük (Ankara Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Okulu Profesörlerinden)

Tarihi maktep.

4.2-1939: Ferit Aytan (İstanbul Üniversitesi Sabık Profesörlerinden)

Yeni Alman hukuku.

18-2-1939: Honig (İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden)

Eski ve yeni tabiî hukuk.

4-3-1939: Ali Fuat (İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı, Profesör)

Muasır hukukta âmme hükmi şahıslarının mes'uliyeti meselesi.

18-3-1939: Ali Rıza Türel: (Konya mebusu)

Kanun hâkimiyeti.

1-4-1939: Sıddık Sami (İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden)

Müessese nazariyesi ve bu nazariyenin bazı Türk İdare Müessesalerinin doğuşuna ve inkişafına tatbiki.

15-4-1939: Schwars (İstanbul Hukuk Fakültesi Profesörlerinden)

Mukayeseli hukuk bakımından İngiliz borçlar hukukunun ana prensipleri.

(Başı 1 inci sütunda)

gibi derslerin pek çoğunun fransızca okutulduğu mekteplere göndermeli veyahut her sene o müsteit talebeye tatil aylarını Avrupada aileler arasında geçirtmeli. Zaten her sene Avrupada bu suretle binlerce talebe teati edilmiyor mu? Fransadan İngiltereye, Almanyaya ve oralardan da Fransaya her yaz binlerce talebe gönderiliyor.

Yabancı dil için kulak dolgunluğu, muhit ve ecnebile iştirat lâzımdır. Bu üç şartı yalnız biz değil hiç bir memleket kendi mekteplerinde temin edemiyor. Müsteit olmiyanları senelerce vermekten ve pek de usta olmıyan hocalara masa vermekten ise, hiç hora de en tatillerde müsteit talebeyi bir kaç ay Avrupaya göndermek sistemi tatbik edilse.

SUPHİ NURİ İLERİ

Beni götürün

Kocaman geminizde bana da avuç içi kadar
Bir yer verin!
İçimi bir keten gibi örüp size vereyim
Hasır masalarınızın üstüne serin!
Beni de götürün!

Beni de götürün yolcular
Toprak gibi çatlayan dudaklarımı
Arzu çeşmelerinde ıslatayım,
Beni de götürün yolcular
Yeşeren yüreğimi söküp yerinden önünüze atayım
Beni de götürün yolcular
Dişlerimi Çinde, saçlarımı Buharada satayım,
Kulunuz olayım, yolcular, köleniz, götürün!
Çok uzaklarda yıldızlı geceler
Çok uzaklardaki yıldızlı geceler
Yirmi beş yaşına masal söylemesini bilirler
Çok uzakların güzel olduğunu bana onlar söylediler.
Size yıldızlarımın bütün masallarını söylerim.
Beni de götürün.

Deinze beyaz bir gül düştü
O gül niçin denize düştü size söylerim.
O gülü alıp size vereyim
Beni de götürün.

Penceremin önünde deliklerinden ışık boşanan
bir gemi durdu.
Yârap! Benim de içimde bu kadar ışık yansa
Dünyalar benim olurdu.
Senin en karanlık göklerinde salkım salkım yıldızların var
Benim içimde insan ayağı değmemiş karanlıklar.

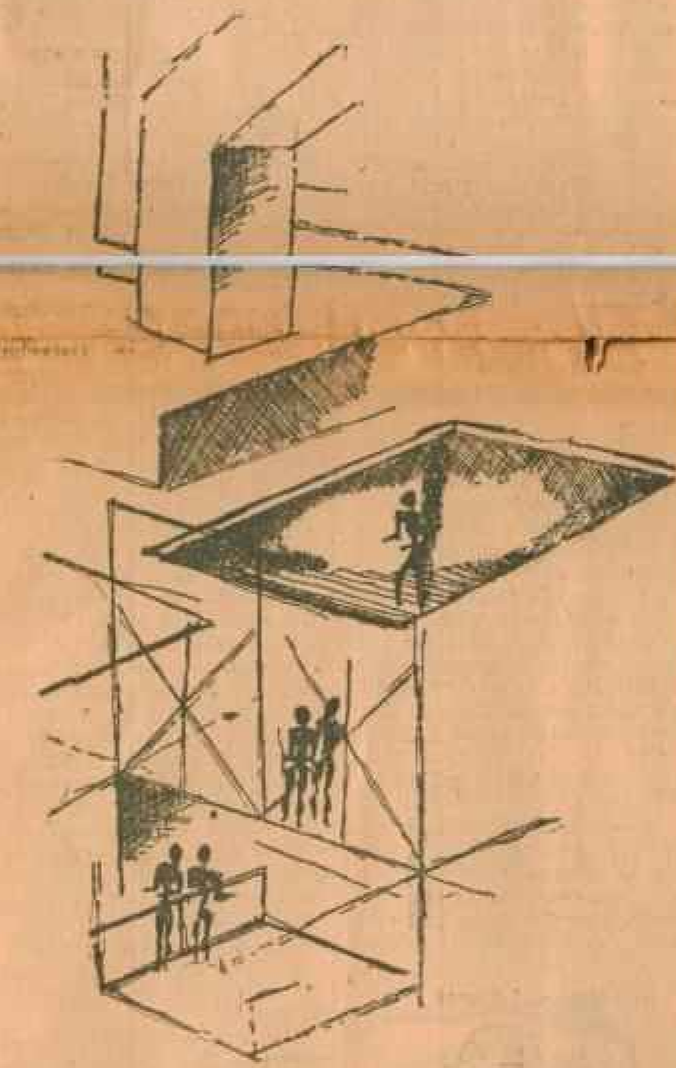
BEDRİ RAHMİ

Fikret Adil'in Güzel Bir Eseri

Hayır, bu resim Fikret Adil'in değildir, Fikret Muallanındır. Geçen haftaki sayımızda Fikret Adil'in bir yazısının altına yanlışlıkla Fikret Mualla imzası atılmıştı, böylece takas yapmış oluyoruz. — S.E.S.

Şehir

allahtan pencere açmışlar içi sıkılan evlere
pencereler olmasa
nasıl gezerlerdi
karanlıklarda
ayağa kalkmış büyük böcekler
nasıl tırmanırlardı merdivenlerden

tahta evler eski kutulardır
istif edilmiş apartımanlar
yaldızlı nişan şekeri kutularıdır
içinde siyah ve sarı başlı böcekler oturur
başka küçük bir kutudan
uzaktaki başka böceklerin
cızırtılı seslerini duymaya meraklıdırlar
sevgilim bir böcektir
taştan yuvasında karafatmalar yaşar
beş sene getirdiğim şekerleri kemirip elimi ısırırlar

karafatmalar onu benden ayırdılar
o şimdi bana küsülüdür
kutu duvarları içinde

ASAF HALET ÇELEBİ

Kasap

Öküzler vapurdan çıkıyor.
Öküzler salhaneye gidiyor, başları birer birer kesilecek. Kesilirken böğürecekler. Gözleri açılıp, sonra buğulu bir cam gibi sönecekler. Kan içinde başları, kopup yere düşecek.
Öküzler koşuyor.
Öküz başına alacağı parayı dürnen celep gülüyor.
Öküzler koşuyor.
Öküzler koşuyor.

Öküzler, köfte olacaklar. Soğanla terbiye edilmiş cızır cızır köfteler.
Ya ben ne olacağım Yarabbi?
Sıkışmış insanların içinde nereye koşuyorum? Niçin vapurlar beni taşıyor, ve gözlerim buğulu? Burnumun sıcak nefesile hangi salhanede kesileceğim?

Kasap gülüyor:
— Yarana bıçak yağı sürelim. Siyah tırnaklı güdük ellerim keskin, inceltilmiş demiri kara sapından tutacak ve yumuşacık boynunda kıtır kıtır işliyecek. Ve kan, evvelâ damla damla... Sonra sicim gibi... Sonra oluk gibi dökülecek, üzerime sıçrayacak ve kafa kopacak. Kafanın kopmasını ben göreceğim. Ve kopan kafanın benim olmayıp senin olduğunu düşünerek sevineceğim.
Ve kasap gülüyor.

A. H. Ç.

Günlerim

Geçti
Günlerim sessiz.
Beni öldüren,
Beni güldüren
Günlerim
Bir oluktan gibi döküldü
Rüyamın sarnıçına.
Makaradaki ruhum söküldü:
Kalbim deliyor suyu,
Bir delik kova gibi.
Dalıyor
Rüyamın sarnıcına

Sarılıyor makaradaki ruhum.
Zahmet!!!
Dolmuyor kalbim:
Dökülüyor su
Kovanın taşıdığı iki göz yarasından.

H. K.

Zaman

Hayat bir yumak iplik,
Zaman kedi yavrusu.
Akışı didik didik,
Yapan kedi yavrusu.

Zaman verse de öğüt:
Gönül narin bir söğüt.
Hayat bir tas taze süt,
Dayan kedi yavrusu.

C. ONCİM

O İnsanlar

1

Ben onları düşünüyorum ki,
Sofralarında bizim için yer ayırmışlardır.
Beyaz fesliğenli avlularında benim için mumlar yanar.

2

Ve anneleri benim çocukluk arkadaşımdır.
Nerde o insanlar ki, duvarlarında benim resimlerim
Raflarında benim kitaplarım,
Mahallelerinde benim şarkılarım söylenir.
Dolaplarında bana iri ayvalarsaklıyan Emti teyzem
Boynunda sarı altınlar sarkan Fahriye ablam.
(Belki şimdi benim kadar çocuğu olmuştur,
Sofalarında kurşun askerleri kovalıyan kedileri,
Ve koynunda ihtiyar adam resimleri....)

3

O insanlar sofralarında bizim için ekmekler dilmişlerdir.
Yataklarında hep beraber yatılır.
Avlularında erikler, portakallar sarkar.
Sandıklarında kat kat çeyizlik elbiseler,
Hanaylarında narlar ayvalar kurutulur,
O insanlar,
Ekmekleri bölüşülür, su sızmaz aralarından!

4

Ben onları düşünüyorum ki, belki daha doğmadılar,
Belki onlarla oturuyorum şimdi bir evde diz dize,
O insanlar ki, ne adlarını ne dillerini biliyorum.
(Kol kola gezecek kadar belki dosttur Allahla)
Belki ilâhilarla bir yatakta yatarlar.
Bilinmez, belki kapı komşumuzdur onlar
Bakır cezvelerinde acı kahvelerini içmişizdir.
Yahut çok uzaklarda bizi düşünmektedirler.

5

Bilinmez, kim bilir, belki de ben böyle insanlar düşündüm!..

N. İLHAN BERK

★ ★ ★

1

Su çatlattı bardağımı
Su çatlattı bardağımı
Su çatlattı bardağımı
Su denize akmak ister.

2

Ben her akşam sahile inerim
Çocuklar orda taşlarla oynar
Deniz kayalıklarda yosunlarla eğlenir
Ve balıkçılar her zaman şarkı söylemez
Aşkı, şehir ve insanları bırakarak
Bir akşam yapayalnız denize açılacağım

3

Bütün bir günün ağırlığı
En tatlı sesile ömrümde hiç.
Düşünüp düşünmediğimi sorardı.
Hayır, derdim.
Fakat, sonra,
Kendi kendime bütün bir ömür
Ne düşündüğümü bir türlü bulamadım.

SABAHATTİN KUDRET

Güneş

Salına salına taş merdivenden.
Akşamla avluya iner mi bilmem?
Gün yağmurla aksa taş merdivenden
Kapıda yaylıya biner mi bilmem?
Sel gibi kırlarda diner mi bilmem?

Yol sırma kemerdir bir dağ belinde,
Bilmem ki oraya bağlar mı bizi?
Şarkılar çağırıp denize doğru,
Ünlesek, ünlesek O sesimizi.
İşite gelir mi bir gül elinde
Şarkılar çağırıp denize doğru.

FEHMİ ARMAN

3 HİKÂYE

Tencere Kaynıyor

FERDİ TAYFUR

Baba Cafer ihtiyardı, ama işini bilirdi. Herkesin nabzına göre şerbet verir ve yedi devlet ile hoş geçinirdi. Oturduğu yere kira vermez, mahallenin içersindeki bütün ufak tefek tamiratı yapar, yuvarlanır giderdi. Kuyu yıkılsa; Cafer ağa! Kiremitler aktarılacak: Cafer ağa! Boş oturduğu da hiç görülmemiştir hani. Yalnız akşam olup sular karardı mı sağlam teneke kaplı sırtını kale gibi bir apartımana dayamış olduğundan hiç bir lodostan korkmıyan küçücük kulübesinin önüne oturur, kallavi tabakadan bir sekiz buçukluk yakar ve geleni geçeni seyreder, mahallede oturan küçük, büyük ona selâm verirlerdi.

Herkes onu tanıdığı gibi o da herkesi tanır. Hem o çok iyi tanırdı herkesi...

Cafer Baba şöyle oturdu mu idi, tam karşısına bir taş ev düşerdi. O evde de bir baba bir ana ve üç kardeşle bir iki hizmetçi yaşıyordu. Hepsini bir tarafa bırakalım, yalnız ortanca kardeş olan delikanlı bizim Cafer Babanın zihnini çok yorardı. Baba onu tıpkı kendi gençlik haline benzetirdi de her görüşünde uzun uzun düşünceye dalardı. Çocuğun hali de yabana atılmaz ha...

Bey boş yerinde, yapı sağlam, bakışlar dik ve oldukça küstah. Ana, baba ile arası pek iyi değil, her nedense. Kazancı iyiye benziyorsa da nereden geldiği pek malûm değil.

Cafer Baba ile de pek sevişiyorlar. Akşamları Babaya rast geldi mi, delikanlı uzaktan bağırır:

— Merha Baba, nasılsın?

— Tencere kaynıyor oğlum.

Diye, Baba da önündeki mangalda fokurduyan çömleği gösterirdi.

Uzun seneler geçti. Binalar bile eskidi. Cafer Babanın kulübesine koltuk değneği gibi bir destek vurulmuştu. Karşıki taş evin de yüzü bozulmuş, pancurları çürümüştü.

Son günlerde bu evden bir güveği ve iki cenaze çıkmıştı. Delikanlı şimdi haftada ancak bir iki kere eve uğruyor ve kim bilir neden, her gelişinde fitil gibi sarhoş olduğu anlaşılıyordu.

Tâ uzaktan Cafer Babaya seslenir; nasılsın Baba diye, sorardı. O da yine önündeki mangala bakarak "tencere kaynıyor evlâd" diye cevap verirdi. Çocuğun bu hali Babanın hoşuna gidiyordu. Bir gün uzun uzadıya gencin arkasından bakarak kendi kendine:

— Sürt bakalım, elbet bir gün kafana dank diyecek.

Diye oyuk dişinden hava çekerek bir iki kere fıslattı.

Merhametsiz zaman, bütün hızıyle yürüyüp geçti. Cafer Baba artık süt gibi beyaz olmuştu. Kulübeye üç destek daha vurduğu halde yine her rüzgâr da duvarları titriyordu. Kendisi de biraz öne eğilmiş gibi yürümeğe başlamıştı. Bir de öksürük peyda oldu göğsünde ki, Babayı en çok sarsan da bu idi işte... Amma tencere, o, yine mangalın üzerinde fokur fokur, keyifli keyifli kaynıyordu. Tam bu sırada karşıki taş evin delikanlısı geçiyordu. Başı önünde, derin derin düşünüyordu. Taş eve bakmadı bile! Ne baksın? Ev artık başkalarının! Onun nasılsa yolu düşmüş olacak bu tarafa. Baba da onu belki altı aydır görmemişti. Delikanlı, Cafer Babanın tarafına da bakmıyordu, çok düşünüyor gibi idi.

Bu sefer Baba seslendi:

— Merha oğul.

Delikanlı dikildi. Ses dinler gibi biraz durdu, sonra birdenbire döndü:

— Vay, Baba Cafer nasılsın bakalım?

Dedi. Amma bu lâflar hiç de böyle söylenmedi, çünkü ne sevinç, ne şaşkınlık, ne merak hiç bir duygu yoktu delikanlının sesinde.

Baba, dik dik gencin yüzüne baktığı zaman kirli cam gibi silik silik bir çift gözle bütün suratı kaplamış uzun bir traş gördü. Bu gözler Babaya öyle acaip bakıyorlardı ki; Baba korktu, yüreği de cız etmişti. Bu çocuğu severdi Baba. Onun, günün birinde belini doğrultacağına inanırdı, amma bunu hesaba katmamıştı ihtiyar.

Delikanlı, başka bir dünyadan konuşuyordu sanki:

— Daha nasılsın?

Bu sözler de yine bomboş bir basma kalıptan çıkmışlardı.

Baba da, ağız alışkanlığı bu ya...

— Tencere kaynıyor evlât!

Deyivermişti.

— Kaynıyor değil mi Baba? Aman kaynasın. Ben üç gündür sıcak yemek yemedim. Mezeler de karın doyur mu ki. Üstüm de çamur içinde, bu sabah uyandığımda Lâleli camiinin çeşme yalağında buldum kendimi.

Babanın gözlerine yaş yürümüştü. Kirpiksiz göz kenarları kıpkırmızı olmuştu. Başka hiç bir şey konuşamadılar. Delikanlı karnını doyurdu, ağzını elinin tersine sildi, kalktı. Giderken bir şeyler homurdandı. Her halde "Allaha ısmarladık" diyordu... Baba bir şey söyliyemedi, yutkundu, kaldı. Bu gözler bu bakış Babayı olduğu yere mıhlamıştı. Acaba delikanlı rüyada mı dolaşıyordu.

O gün Tam köprünün üzerinde bir adam tutuldu ve timarhaneye gönderildi. Bu adam köprünün orta yerinde:

— Kaynasın Baba, tencerenin ateşi sönmesin. Benim niye tencerem yok? Benim tencerem niye kaynamıyor?

Diye âvaz âvaz haykırmış, ağlamış, inlemişti.

— Zavallı, bu da tencere ile bozmuş.

Deyip geçmişlerdi.

FERDİ TAYFUR

Resim: Bedri Rahmi

İş Arayan Adam

SEFER AYTEKİN

Ona bizim köyün altındaki şosa yolunda rastladım. Yolun taşı az olan kenarında yürüyordu. Yırtık çapulalarını ellerine almıştı. Yalın ayakları, inciklerine kadar çamura batıyor ve bu yapışkan çamurlar ona muvakkat ayakkabılar giydiriyordu. Yayvan ve iri ayaklar acaip izler bırakıyordu. Sırtında çizgili ketenden bir mintan vardı. Göbeğine kadar açık olan bu mintandan kıllı ve kara göğsü görünüyordu. Ayazdan yüzü ve kulakları morarmıştı. Dudakları beyaz bir zarla örtülmüştü.

Selâmlaştık. Yüzünde ve ürkek bir ışıltı ile bakan gözlerinde yorgunluğun ve garipliğin ıztırabı dalgalanıyordu. Konuşurken çok zorluk çekiyorduk. Söz söylemek için açılan ağzımıza yağmurla karışık bir rüzgâr doluyordu. Ben at üstünde olduğum için, benim sözlerim aşağı inmiyor, onunkiler yukarı çıkmıyordu. Seslerimiz boşlukta savrulup kayboluyordu.

Köyünden iş bulmak için çıkmış. Dört gündenberi yol yürüyormuş. Üç kardeşi ile bir anası varmış. Babası öldükten sonra çift koşamaz olmuşlar. Tarlalarını satıp parasını yemişler. Kardeşlerinin birine karın tokluğuna bir kapı bulunmuş. Lâkin anası ve iki kardeşi onun eline bakarlarmış.

Ona bizim köyü tarif ettim. İş bulacağını söyledim. Sevindi ve kendi tabirleriyle teşekkür etti. Onunla konuştuğum müddetçe zor zabtettiğim atı ileri sürdüm. Yol bombostu. Sessiz topraklar üzerine siyah bulutlar asılmıştı. Yağmur neredeyse şiddetlenecekti. Yolun iki yanına nihayetsiz olarak sıralanan tel direkleri yanık yanık ve iç sızlatıcı bir ahenkle inliyorlardı. Ağaçlar vahşi bir uğultu ile eğilip kalkıyor dallar birbirine karışıyordu. Altımdaki at hevesle ve karın tokluğundan gelen bir keyfle ileri atılıyor; çırpınıyor ve sekiyordu. Taşlara vuran nallar muntazam sesler çıkarıyordu.

At yol aldıkça ben de arkada bıraktığım adamı merhametle karışık bir sevgi ile kafamın içinde yürütüyordum. Onun açlığını, yorgunluğunu, köyünü, bu müthiş karda yalın ayak başı açık yolculuğunu düşünüyordum. Bazan kendimi onun yerine koyuyor, bu acı vaziyette çekeceğim sıkıntıyı korku ile münakaşa ediyordum. Ben onun gibi bir yaşayışın düşüncesine bile tahammül edemiyordum. Halbuki o yıllardanberi bu hayata nasıl katlanıyordu.

O, bir insandı, altımdaki ise bir hayvandı. Hayvan olan ve bizim hizmetçiliğimizi yapan atın karnı toktu ve keyfle koşuyordu.

Bir atı bir insandan fazla rahata kavuşturan sebep ne idi. Neden hayvanı benimsiyor ona daha iyi bakıyorduk?

O gün ikindiden köye gelir beni bulabilirdi. Geceye kadar gelmediği için ben de beklemekten ümidi kestim. Fakat ertesi gün çıka geldi. Yolda rastladığı bir jandarma nüfus kâğıdını istemiş bulamayınca karakola götürmüş. Orada sorup soruşturmuşlar. Odun kestirmişler, karakolu süpürttürmüşler, salıvermişler.

Onu dershanenin bitişiğindeki kendi odama aldım. İyice ısındı ve karnını doyurdu. Yollarda ayağı vebilhassa baş parmağı taşlara çarpa çarpa yırtılmış yaralanmıştı. Bu yaraları ilâçlayıp sardıktan sonra çocuklar vasıtasile, hizmetkâr lâzımsa gelip bu adamı tutmaları için babalarına haber gönderdim.

Kendisine bu kadar yakınlık göstermeme rağmen pek az konuşuyordu. Yüzünü ağır bir düşüncenin ciddiliği perdeliyordu. Durmadan sobayı kurcalıyor, konuşmaktan kurtulmak için hiç durmadan çoktanberi tutuşmuş olan sobayı üflüyordu. Arada sırada bacağının birini önüne uzatıp iki elile sıkıyordu. Soğuktan uyuşan bu bacağı çok sızlıyormuş.

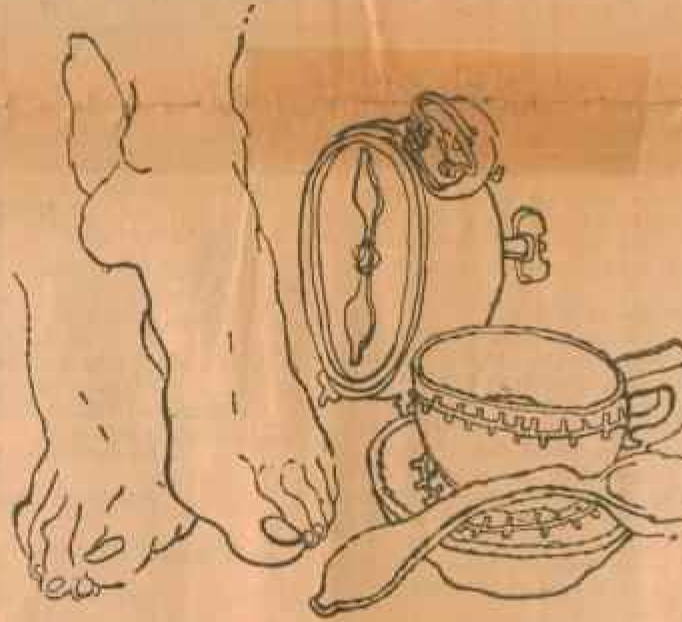
— Niçin bu kadar düşüncelisin, biraz konuşsana!

dedikçe:

— Bir şey düşünmüyorum, ne konuşayım?..

Diyor, yüzü hafifçe kızarıyor, tekrar uzun bir sessizliğe kendini bırakıyordu. Düşündüklerini birer birer öğrenmek istemekle beraber onu sıkacak bir harekette bulunmamak için daha fazla sormuyordum.

Neler düşünebilirdi. Her halde İspanyada şato kurmuyordu. Bir macera romanı veya filminin vakaları arasında da kendini kaybedemezdi. Kadın, kız dalaverarı ile de meşgul olamazdı. Nihayet düşünse düşünse anasını, kardeşini, köyünü, geçtiği yolları düşünebilirdi. Ona ne düşünüyorsun diye tekrar tekrar sormak hiç de doğru değildi. Garibin başını kaşıması için elinden başka nesi olur ki.

Hem ne malûm onun düşündüğü. Sessizce duran her adamın muhakkak düşünmesi mi lâzım. Bu bizde de çok vaki olan hallerden biridir. Bazan gözlerimiz sabitleşir, dalar. Görenler bizi iç âlemle meşgul zanneder. Halbuki bu vaziyet içinde geçen zamanı araştırsak kafamızın içi bomboş ve beyaz bir kâğıt gibidir. Üzerine bir satır bile yazılmamıştır.

Son derse kadar bu emek satıcısına hiç bir müşteri çıkmadı. Ümitsizlik yılanı onun çehresinin manasını, gözlerinin parıltısını değiştirmekte geçikmedi. Son dersten çıkınca onu içerde bulamadım. Gezinmeğe çıktı zannettim. Bu sırada evlerine gitmek üzere ayakkabılarını giyen çocuklardan biri:

— Çarığım yok!

Diye şikâyete geldi. Ben de etrafıma iyice bakınca ceketlerimden birinin yerinde olmadığını gördüm. Bir şeyler sezer gibi oldum. Hemen eşyalarımı yokladım. İki tane de şehirden yeni getirdiğim ekmek kayıbdı. Demek ki o gitmişti; hem de bir çift çarık, iki ekmek, bir eski ceketle birlikte. Onu yakalamak çok kolay bir işti. Fakat, bu neye yarardı. O bir hırsız değildi.

SEFER AYTEKİN

Resim: Abidin Dino

Üsera Karargâhı

FİKRET MUALLA

Ah şu insanlar ne tuhaftırlar? Hayat kazanmak, hayat kazandırmak için ne garip tecellilerle mücadele ederler.

Gözlerimizi tahriş ederek, burnumuza kadar sokulup kulaklarımızı pisletecek derecede, caddelerde, sokaklarda, pencerelerin içlerine doğru bir aptes. haneye çıkar gibi garip garip sedalarla yestehliyen eskici ve sebzevatçı feryadlarına mı; yoksa, pis kıyafetile, İstanbulun kapısından kimse kendine: "hey nereye gidiyorsun?" diye sormadığından şehirde artan serserilerle bunlara lâve olarak hiç bir lisana benzemiyen Rum, Ermeni, Yahudi lisanlarından doğan "tonalité" lere mi; yoksa bu gayrı meşul ve hilkatin hâ
cir altındaki şehir sokaklarında
cir altındaki şehir sokaklarında dolaşan hazırlanmış ruhlara mı kızıp Yaradana sığınayım da "Aman beni kurtar!" diyeyim?

Ben hürriyetimi çok severim. Bunu naçiz sükûtumda bulurum. Resim yaparken, ibadet eder gibi, sükûtu, beynimin tepesinde, saçlarımın dibinde hissedemezsem, o zaman bilirim ki yanlış bir işle meşgulüm veya işgal edilmişimdir. Bu yanlış meşguliyetten kurtulmak için gider, evvelâ, üç beş kadeh rakı içerim. Eğer bu yanlış meşguliyet daha sürerse, fitil gibi olur, çatacak, kavga edecek adam ararım.

Herkes de aşağı yukarı benim gibidir.

Alemi nizama sokmak fikrimden geçen şeylerden değilse de, lâfın kısası, sükûtumu resmen severim, ve dediğim gibi, ibadet eder gibi resim yapmayı ister, ruhî istirahatimi ancak bu tarzda temin ederim. Bu da benim hakkımdır.

Bu sırada bana, benim nazarımdaki sanata neler söylemezler:

— İşte zavallı yine resim yapıyor. Para kazanacağı yerde boyalarla, fırçalarla uğraşıyor, sonra ekmek parası bulamıyor!

Doğru, bu bezirgânların hakları var. Resim yapmak, resim yaptırmak zengin cemiyetlerin lüksüdür, ve ben leblebiciler arasında bir acubeyim. Ben bu kitle içinde onlarca bir deliyim. Nitekim, bence de, beni resim yapmaktan uzak tutan her hangi bir kimse de benim düşmanımdır, ve ben de, ruhan fakir bir cemiyetin tufeyli zenginliğinin müthiş düşmanıyım.

Benim gibi düşünenler de yok
Benim gibi düşünenler de yok değil. Onlarla bulunması rahattım. Fakir, fakat bahtiyarım. Fakat, onlardan ayrılınca yalnız kalıyorum. Düşenin dostu yoktur Leblebistanda.

Son seneler, geçen günlerim, hep böyle resim yapmaktan uzak geçiyor. Naçiz benliğim kepaze oluyor. Kalam orospu çanağına dönüyor. Pek nadiren, felekten bir gün çalıp, kendimi İstanbulum, benim eski sevgili İstanbulumun bedesteninde, çarşısında, cami avlularında, ve Eyup mezarlıklarında bulup resim yapınca, o zaman çocukluğum canlanıyor, benliğim yerine geliyor, ruhî bir banyo almış gibi rahat, sakin bir hal alıyorum. Fakat, bu, çok sürmüyordu. Her niyetten sonra da kuşa, bir ekmek parçası veriyordu. Akşam oldu mu, kendimi her hangi bir tellal vasıtasile kiralanmış âdi bir odada, kiracıla.

ABİDİN DİNO

Lord Bernerse Göre

İngilterede hazırlanmakta olan bir operanın dekor ve kostümlerini bir Türk ressamı yapacaktır. İngiliz gazeteleri bu Türk sanatkârından bahsetmektedirler. Mezkûr opera hakkında "Niyuz Kroniki" gazetesinde çıkan bir yazıyı aynen alıyoruz:

Lord Berners, Faust ve Faustanın şeytanla olan dostluğu mevzuu üzerinde büyük bir opera hazırlamak üzeredir.

Kendisile beraber çalışan Mis Gertude Stein ("Yeni edebiyatın büyük rahibesi") sekiz aylık bir çalışmadan sonra operanın mevzuunu yeni tamamlamıştır. Lord Berners bu "libretto" yu almış ve Berkşayr'daki köşküne çekilip tetkike başlamıştır.

Gitmeden evvel kendisile görüştüğüm lord:

— Operanın mevzuu Göthe'nin yazdığı gibi değil, dedi. Fransız dostlarımdan birinin dediği gibi, Gertie'nin kendi eseridir.

Lord Berners'e göre Gertie'nin (Faust)u "modern, fantastik ve eskisinden daha eğlenceli" dir.

— Meselâ sonundan başlıyalım. Mefistofeles gelip, anlaşma mucibince haklı olan şeyi -Faust'un ruhunu- istediği zaman Faust bunu veremiyeceğini, çünkü sattığını söylüyor. Bu suretle, asrî şeytan mağlûp edilmiş oluyor.

"Sonra, operanın sonundaki koro o kadar modern bir şarkı ile başlıyor ki; meselâ: "nereye gidebilir?" cümlesi vardır. Buna beste yazmak çok büyük bir zevk olacaktır.

"MisStein'in dostu olan bir Benediktin rahibi muharririn bu eserile büyük bir dinî meseleyi ortaya çıkardığını söylemiştir.

"Operada Margörit kendisinin ve Helenanın bir halitası olarak görünmektedir ve çirkin bir mahlûktur.

"Üslûp tamamile Stein üslûbu değildir. Kolayca anlaşılması için lâzım olan noktalar ve virgüller hiç yoktur."

Operanın dekorları ve elbiseleri Rusyada filmler ve dekorlar leri Rusyada filmler ve dekorlar yapmış olan bir Türk ressamı tarafından hazırlanacaktır. Lort Bernes ressam hakkında:

— İsmini hatırlıyamıyorum, diyor. Fakat, eserleri yeni tarzdadır, garip ve dikkate şayandır. Kendisi yeni doğan bir dehâdır(1).

Operanın musikisi, mevzuun yamlışına ve operanın tarzile tamamen zıd olarak, on dokuzuncu asırdaki büyük operalardaki gibi, korolardan, duettolardan, kuintetlerden mürekkeptir.

Bestekâr, Berlioz'un Busoninin ve Guna'nun "Faust"larını tetkik etmiş ve Guno'nun operasını en iyi bulmuştur. "Faust"a başlamadan evvel, önümüzdeki baharda Londrada oynanacak olan "Kupidon ve Psiş" ismindeki baleti üzerinde meşgul olacaktır.

(1) Mevzuubahs ressam Abidin Dinodur.

---

rından yaşayan âdi bir ev sahibesinin yanında bulunca tekrar kirleniyorum. Ve bu pislikten nefret ediyorum. Bu pisliğin bıraktığı ruhî esaret, izzeti nefsimi kırıyor, nefret ediyorum. Tellâlardan, odalardan geçinen mahlûklardan ve kendimden... Bir yerde oturmamak... Evet. Bu tarz bir cemiyette, bu zihniyette bir kitle arasında en temiz ve emin iş şüphesiz ki bir yerde oturmamaktır. Fakat, o zamanda zülfüyare dokunur hâdiseler peyda oluyor. İnsana serseri diyorlar.

Ne ise, lâfın kısası, geçen gün felekten bir gün aşırmıştım. Koltuğumda resim cilbendi ve sulu boyam, şöyle pürneşe, kendimi Nuru Osmaniye camiinin avlusunda buldum.

Bir kalabalık vardı. Durakladım. Bir adam, bir kartalın sağ ayağından bağlamış, bir kuruş mukabilinde niyet çektiriyor. mukabilinde niyet çektiriyor. Kartal şüphesiz, insan gibi ekmek yemezdi. Bunu çocuklar bile bilir. Fakat, her hangi bir yerde, nasılsa bu asil mahlûk bu adamın eline geçerek ayağını bağlatmıştı ve gagasile niyet çekmesini öğrenmişti. Efendisinden ekmek yemeği de öğrendikten sonra, asaletini kaybetmişti.

Bu kartal muazzam bir mahlûktu. Her halde çok açtı. Hem çok aç bırakılmıştı bu esarette ki, gelen, geçen kuruşu atınca, niyeti çekiyordu. Efendisi de hemen önüne bir ekmek parçası veriyor, lokma daha düşmeden, soluğu kartalın kursağında buluyordu.

Muazzam ve şahane bir mahlûktu bu kartal. Doğrusu ben, onun hürriyetini çalmağa kıyamazdım. Ne güzel bir profili vardı. Çatık kaşlarının altındaki gözler:

— Ben efendiyim, ben bu pespayelerin bazîçesi olamam. Ben insanların erişemiyeceği dağların üstündeki bulutların da üstünden uçmağa alışmış bir mahlûkum.

Diyordu. Gelen geçen çocuklar, ellerile onun kuyruğuna dokunuyorlar, mahlûku esaretinde bile rahat bırakmıyorlardı.

Bu aralık, bir polis, evine bir paket et almış, dönüyordu. Manzara karşısında durdu. Paketi açtı, içinden aldığı bir et parçasını kartala verdi. Kartal, bu et parçasile biraz canlandı. Ve niyet için atılan kuruşlara bakmadı bile bir müddet.

Niyetçi polise döndü:

—Çok et yer bu mahlûk!

Dedi.

— Hakkıdır, bu onun gıdasıdır!..

Dedim içimden.

— Hele hürriyet, kartal gibi bir mahlûk için, tam gıdadır.

Dedim. Yine içimden tabiî!..

Eğer hürriyetini elde edebilse, o da, diğer kendi cinsinden efendilerin yanına dönecekti.

Bu zebunkeşlik nümunesi leblebicilerin emri altında, bu üsera karargâhında bir lokma ekmeğe bağlanıp kırtasiyecilik yapmıyacaktı.

Bir kartal gibi, ömrünü sürecekti.

Resimler ve yazı:
FİKRET MUALLA

İhsan Altay'a Göre Türk Yaratıcı

Ressam Abidin Dino, Londrada oynanacak bir operanın dekorlarını yapmaktadır. Bu vesile ile, bazı Londra gazeteleri kıymetli ressamın dehasından bahsetmektedirler. Hatırladığıma göre, bu hakikatı yalnız Londra görmüş değildir. Bundan dört, beş sene evvel de, bazı Avrupa gazeteleri de onun dehası üzerinde yazılar yazmışlardı.

İhtisasına ait bilgi ve yeni buluşları, muhtelif lisanlarda, takip ederek her gün biraz daha olgunlaşan, her gün biraz daha inceleşen Abidin Dino yaratıcı olmuştur.

Tarihte, daima, büyük ve yaratıcı kalmış olan Türk, bugünkü havasile de yaratıcılık içinde ve yolundadır.

Cumhurreisimiz İsmet İnönünü düşünüyorum: Türkün İstiklâl Savaşının askerî kısımlarında yaratıcı dehasını isbat ettikten sonra, on dört senelik Baş-

Sonu 7ci sayfada

BEDRİ RAHMİ

Bedri Rahminin Halkevleri tarafından gönderildiği Edirneden yaptığı nefis bir manzara

ve SANAT ŞAHSİYETİ

Fikret Adil'e Göre

Bedri Rahmiyi, ben, görmeden tanıdım. Bundan altı, yedi sene evvel, bir gün Çallı İbrahime rast gelmiştim. Cebinden bir zarf çıkardı, zarfın içinden bir fotograf ve bana:

— Talebelerimden biri yapmış, göndermiş, kendisi Pariste şimdi;

diye uzattı. İtiraf ederim ki, içimden, "kim bilir hangi meşhurun kopyesi!" diye elimi uzattım, fakat resmi görünce vurulmuş gibi oldum. Bu, resimden ziyade, resmin içimde uyandırdığı kaledioskopik hatıralardandı ve resim bana:

Yavuz geliyor, Yavuz
Direkleri altından

Şarkısını; eskiden kahvelerin önüne asılan "Bu akşam bu mahalde Meddah Aşkî..." veya tütüncü dükkânları önlerindeki "Her nevi damğa pulu" levhalarını; mis gibi kokan fırınların camlarına kırmızı mürekkeple çizilmiş, başları küçücük "mikrosefal" ve kuyrukları pala gibi geniş, uzun (9) rakamlarını; Ramazanlarda içleri donatılan tulumbacı kahvelerini, küçükken Kadıköyünde bindiğimiz çekçek arabalarının sallanan perdelerindeki resimleri hatırlatıyordu.

Resimdeki bu cazibe, içe hitap ediş kuvvetile, o zaman, daha yüzünü görmediğim, eserinin de sadece fotograftan bir kopyesini gördüğüm ressam için bir yazı yazmama sebep olmuştu.

Neden sonra kendisile tanıştım. Beni ilk gördüğü zaman yüzüme dikkatli dikkatli baktı. Bunun sebebini aradan bir kaç sene geçince anladım. Meğer, Bedri Rahmi, kendisi için yazdığım yazıdan, beni kocaman sakallı, âdeta Viktor Hügo gibi âzametli birisi zannetmiş, ve beni görünce hayret etmiş.

Bu görüş ve bu zan, işte Bedri Rahminin ta kendisidir. Bedri Rahmi, intibalarına daima bir çehre takar, onlara bir ifade verir.

Meselâ hakikatte, daha doğrusu, yaş itibarile ben ihtiyar değildim, fakat, yazımla ihtiyardım. Genç kalabilmek herkese nasip olamıyan bir meziyettir.

Bedri Rahmi, o günden bugüne kadar, belki bir fabrikanın imal edemiyeceği kadar çok resim yaptı, çalıştı. Fakat, hemen hepsini "temrin" olarak yaptığı bu resimlerde, daima onun gençliği, tazeliği var. Taze, genç ve korkunç bir değirmen. Her türlü tesirlere açık, fakat, bu tesirleri makinesinden geçirdikten sonra hep aynı marka un çıkaran bir değirmen. Ara, sıra bu unda mısır buğdayı veya çavdarın fazlalığı hissediliyorsada, markayı bozacak kadar değil.

Bedri Rahmi markasını kökleştirmiştir, başka başka kıymetler arzetmekle beraber aynı sanat ayarında olan arkadaşları ile beraber, resimde bir Türk mektebi yaratacak olanlar içindedir.

FİKRET ADİL

SANAT
Yamsız manzara

Abidin Dino'ya Göre

Bedri Rahmi maşaallah cehenneme gitse, cehennemin bile sevilecek bir tarafını bulur.

Bedri Rahmi, dünyayı sevdirmek için doğmuştur.

Bedri Rahmi taze, düzgün, renkli olan her şeyi sever.

Resim yaptığı vakit şekilleri okşar.

Şiir yazdığı vakit kelimeleri okşar.

Sevmediğini okşamaz; ısırır. Bedri Rahmi, ressam veya şairden fazla Bedri Rahmidir.

Bedri Rahminin ilk defa resimlerini gördüğüm vakit çocukken emdiğim horoz şekerlerini hatırladım.

Resimleri bana horoz şekeri kadar sade ve sakin göründü.

Fakat, bu bir tuzaktı.

Papatya tarlasından daha az tehlikeli zannedilen şekiller, insanın kafasına girince bir daha çıkmıyorlar.

Zorla değil ya çıkmıyorlar.

O hafta kafamda kat kat kalyonlar, bir tabur deniz kızı, boynu uzun beygirler, (beygirlerin gözü badem) ve daha neler.

O gün, bugün, bir tabur deniz kızı kafamın içinde yüzer ve badem gözlü beygir, nadiren rüyada gördüğüm ve sevdiğim insanlarla gelir, dolaşır gider.

Tanıdığım kimselerin yüzünü bazen unuturum, uzak bir memlekette olduğum vakit kardeşlerimin bile mevcudiyetinden, dünyaya gelmiş olmalarından şüphe ederim.

Çehrelerini hatırlamağa çalışsam karışık fotograf negatiflerine benzer şekillerinden başka bir şey göremem, fakat Bedrinin çizdiği kırmızı yüzlü bir mahlûk vardır ki kafamda Galata kulesi kadar yer tutuyor.

Çizilmiş şekillerin muhayyelede bu kadar yer tutması bence yasak edilmelidir. Çok zaman evvel yaptığım ufak bir kanbur adam resmi, resimlikten çıkmış beni uzun zaman bir felâket kadar üzmüştü, yormuştu.

Bedrinin çizdiği deniz kızları ile şimdiye kadar iyi geçindim. Onlar benim için birer eski arkadaş.

Bedri Rahminin bütün resimlerinde, nabzı hissedilen bir kalabalığın hattâ bir şehrin veya memleketin mevcudiyeti var.

Ağaçları, kahveleri, bulutları, adımları ile bir kuvvet kaynıyor.

Bu kuvvetin ne istediği Bedrinin resimlerinde henüz meçhul.

Bedri, resimlerinde ve şiirlerinde sual soruyor, pek çok sual soruyor:

"Yarab! Niçin bu dünyaya diri gelinir,
Acaba niçin cennete diri girilmez?"

Bedri Rahmi, masallardaki delikanlılar gibi cennetin peşinde. Resimlerile hattâ o taraflardan müjdeler veriyor. Yazılarile hâvadisler getiriyor:

"Cennetten müjde verenler;
Bahar yoldadır, yoldadır..."

Bedri Rahminin yazılarında deniz vardır, hissedilir;

"Biz ölen ağaçları yontup,
Gemilerimize direk yaparız."

Dahası;

"Hasret kokan gemi direklerinde...vs."

Bedri Rahminin resimlerinde ısrarla avdet eden şekiller vardır.

Onlar da bir takım şeyler söylüyorlar.

"Niçin biz bir defa doğuyoruz"

Bedri masasındaki uzun boyunlu (çizdiği beygirlerin boynuna benzer) bir surahiye acımış olacak ki onu mütemadiyen çizmiş ve renklemiştir.

Kapalı Çarşıdan satın aldığı ve bir yetim kadar koruduğu pembe sürahi, şimdi bin sürahi oldu.

Bedri Rahminin yaratmaktaki bu bolluğu, ilâhlarla senli benli konuşmasını izah eder. İlâhlarla pazarlık bile ediyor:

"Kusura bakma idare etmez,
Bir avuç toprak nemize yetmez."

Hattâ ilâhlara kafa tutuyor:

"Bu ne mene iştir ki!"

Bedri sürahiyi tek bir nusha halinde yaratan ilâhlara karşı geldi, ilâcını da buldu.

Sürahilere bile haklarını veren Bedri Rahminin resimlerine bakarak:

Bahar yoldadır yoldadır,
Diyorum.

ABİDİN DİNO

Türk Temaşasının Kaynakları

— ORTAASYADA TÜRK TIYATROSU —

HÜSAMETTİN BOZOK

I

Türk temaşasının kaynaklarını araştırmadan önce mühim bir meseleyi halletmek mecburiyetindeyiz: Türk temaşasının başlangıç noktasını tayin. Burada iki muhtelif hareket tarzı var:

I — Türk temaşasının temellerini, meddah, karagöz, ortaoyunu, hokkabaz ve saire.. gibi Osmanlı İmparatorluğunun hayat çerçevesi içinde doğmuş bulunan sanatlara bağlamak.

II — Türk temaşasını, Osmanlı İmparatorluğunun hududlarından ayırarak, daha eski devirlere, Orta Asyadaki Türk hayatına kadar götürmek.

II

Birinci yol, şimdiye kadar umumiyetle tutula gelen yoldur. Türk temaşa hayatı tarihi üzerinde ufak tefek denemeler yapan bazı kimseler bu yolu takip etmişlerdir. Kısaca bu, üzerinde işlenmiş, dokümanları bol bir sahadır.

İkinci yol ise birinciye nisbetle oldukça sarptır. Henüz üzerinde esaslı bir şekilde durulmamıştır. Zaten elde kâfi mikdarda vesika yoktur. Olsa olsa karine ile bazı neticeler elde etmek prejüjeler yaparak yürümek mümkündür. Bu da ne dereceye kadar sıhhatli bir tetkik olur, kestirilemez.

Bu vaziyet karşısında hangi yolu takip etmek daha muvafıktır? Bir kere burada kolaylık değil, fayda mevzuubahistir. Her kesin geçtiği bir yolda yürüyerek etrafta görülenleri anlatmaktansa, pek az kimsenin ayak bastığı sarp yollardan yürüyerek biraz olsun hakikat aramak daha faydalı ve elzem bir şeydir.

Sonra, Türk temaşasının esasını katî hükümlerle Osmanlı İmparatorluğu içinde hapsetmek, ve elde müsbet veya menfi bir delil yok iken Osmanlılardan evvel Türkler arasında hiç bir temaşa hayatı yoktu demek pek gayrı mantıkî ve gülünç olur. Bilmediğimiz veya yokluğunu müsbet bir şekilde isbat edemediğimiz bir şeyin mevcudiyetini inkâr etmek pek gülünçtür. Zira, Türk temaşasının kaynaklarını katî bir hükümle karagöz, meddah ve ortaoyununa istinat ettirmek, Türklerin hayatını tarihte Osmanlı İmparatorluğu ile başlatmak gibi yersiz ve gülünç bir şey olur. Namık Kemal, Türk tarihini Anadoluya göç eden 40 âşirete bağlıyordu. Bugün de, karagöz, ortaoyunu ve meddahtan önce Türkler arasında hiç bir temaşa hayatı yoktur demek de, ilerde Namık Kemalin düştüğü hatanın bir aynına düşmek olur.

Binaenaleyh, yapılacak iş pek basittir: Tam bir fikir serbestisi ile, eski Türkler arasında temaşa hayatı olduğunu ileri sürenlerin fikirlerini ve delillerini sıralamak, ondan sonra Osmanlı İmparatorluğundaki temaşa sanatlarını, vesikalarla izaha çalışmak lâzımdır.

Bu sahayı büsbütün atlayıp geçmekten ise, ilerde yapılacak tetkiklere ve elde edilecek yeni yeni vesikalara bu suretle bir yer ayırmak daha doğru olur.

III

İlerde genişletilmesi ve derinleştirilmesi pek muhtemel olan bu sahadaki tetkiklere bir başlangıç olmak üzere şimdiye kadar yazılanlara bir göz atmak faydalı olur.

Bu yazılar arasında Ertuğrul Muhsinin Darülbedayi mecmualarında çıkan (Türk-Mogollarının tiyatroya hizmetleri) adlı etüdü ve Yugoslavyalı muharrir M. M. Nikoliç'in Belgradda çıkan Politika gazetesinde yazdığı (4000 yıl önce Türk tiyatrosu) adlı makalesi çok şayanı dikkattir.

M. M. Nikoliç'in dediği gibi tiyatro, kültürel seviyesi yüksek olan milletlere mahsus bir müessesedir.. Yani bir milletin tiyatro hayatı olabilmesi için evvelâ tiyatroda oynanacak eserin, sonra o eseri oynıyacak olan artistin ve en nihayet de o temsili seyredecek seyircinin var olması lâzımdır. Binaenaleyh (şair) (aktör) ve (seyirci) den ibaret olan bu üç unsuru bir araya getirmek, ancak sanat ve kültür seviyesi yüksek olan milletlere nasip olur. Milletimize karşı çok sempatisi olduğunu makalesinde kullandığı dilden anladığımız Nikoliç, eski Türklerin bu derece yüksek bir seviyeye erişmiş olduklarını söylüyor ve 4000 yıl önceki Türk tiyatrosundan bahsediyor.

Nikoliç'in yazdığına göre eski Türkler arasında "Çinli sanat[illegible]lar inkişaf etmiş ve Türkler tarihin en eski tiyatrosunu meydana getirmişlerdir." Muhterem müellif bu sözlerden sonra eski Türkler arasında rağbet bulan bir iki tiyatro eserinin mevzularını anlatıyor. Fakat, ne yazık ki bu hususta müracaat ettiği mehazleri veya vesikaları söylemiyor. Her hangi bir insan topluluğuna sempati göstermek başka, yine o insan topluluğunu alâkadar eden ve üzerinde ilmi bir şüphe ile ısrarla durulması icap eden noktaları indi bir şekilde tahlile kalkışmak yine başkadır. Binaenaleyh Nikoliç'in bu hususta yazdığı bir pasajı buraya mehazleri belli oluncaya kadar kaydı ihtiyatla alıyorum:

"En eski Türk piyeslerinden birinin bir parçası bugün dahi mevcuttur. Bu piyes parçası Türk tiyatro edebiyatının epik olduğunu göstermektedir. Piyesin mevzuunu Türklerin o zamanki harblerinden birinin zaferi teşkil etmektedir. Bu piyesin zamanımızdan 2000 yıl önce oynanmış olduğunu hatırlamak gerektir."

"Eski Türk tiyatro sanatından kalmış ve bugün tanınmış olan ikinci eser birinciden az daha yenidir. Bu piyes Türklerin Çine hücumları zamanından kalmadır. Ve bir kahramanlık ve trajedi vakasıdır. Vakanın kahramanları üç kişiden ibarettir. Mevzu şudur: Bir Türk muharibi harbe gidiyor ve evde güzel zevcesile küçük çocuğunu bırakıyor. Muharibin hareketini müteakip karısını elde etmek istiyen bir Çinli ortaya çıkıyor. Kadın Çinliye karşı kudurmuş bir arslan gibi kendini müdafaa ediyor. Sefil Çinli emeline muvaffak olamıyacağını görünce intikam sevdasına düşüyor ve kadını yüzünden yaralıyor, daha doğrusu, Türk şairinin dediği gibi kadının güzelliğini çalıyor. Fakat harp meydanına doğru ilerliyen Türk bir aralık hamaylısını evde unuttuğunun farkına varıyor ve bu hamaylıyı almak içi eve dönüyor, ve çok sevdiği karısını güzelliği mahvolmuş bir halde buluyor ve facia kanlar içinde bitiyor."

Nikoliç, bu piyesten Josef Gregor'un Dünya Tiyatro Tarihi adlı eserinde de bahsettiğini söylüyor.

IV

Yalnız burada, üzerinde düşünülmesi lâzımgelen bir nokta var: Tiyatro, aktörlü, seyircili, ve piyesli tam bir tiyatro ancak muayyen bir tekâmülün mahsulüdür. Muhtelif safhalardan geçtikten sonra bu üç unsur meydana gelebilir. Belki eski devirlerde aktörlük ve piyes muharrirliği ayni sanatkârın sıfatında toplanıyordu. Demek oluyor ki, her hangi bir sosyetede tam kadrolu yani primitif olmıyan bir dramatik sanatın mevcudiyetini ancak muayyen tekâmül safhaları arzeder.

Bundan dört bin sene evvel Türkler arasında tiyatro sanatının inkişaf ettiğini kaydederken iki sual karşısında kalıyoruz:

1 — Türklerin bu inkişafında başka bir milletin rolü olmuş mudur?

2 — Bu seviyeye Türkler kendi başlarına mı erişmişlerdir?

Bu iki sual üzerinde de kısaca duralım:

Çinde bu kadar eski devirlerde tiyatro yoktu. Resmi Çin tarihinde ilk defa olarak İsanın doğumundan önce 1140 tarihlerinde tiyatrodan bahsedilmektedir. Eski Yunan tiyatrosunun en debdebeli zamanı ise İsanın doğumundan evvel 500 yıllarına rastlar. Bu bakımdan tiyatroda en eski millet olarak eski Yunanlıları kabul etmek bugün iflâs etmiş bir görüştür. Ertuğrul Muhsin bu hususta yazdığı makalede, Çinde tiyatronun bugün olduğu gibi eski devirlerde de itibar kazanmadığını, yerli müelliflerin tiyatrodan bahsetmeyi lüzumsuz ve âbes gördüklerini söylüyor.

Bu bakımdan Çin tiyatrosuna ait yazılar ve vesikalar daha sonralara rastlar. Bu vaziyet bir çok kimseleri Çin tiyatrosunun pek yeni devirlerde doğduğu zannına düşürmüştür. Ertuğrul Muhsine göre eski Çinde yalnız halk değil sanatı seven münevverler bile tiyatroyu vakit geçirmek için meydana getirilmiş bir eğlence telâkki ediyorlardı. Bundan dolayıdır ki müverrihler tiyatrodan ancak bir İmparatorla alâkası olduğu zaman bahsetmiş bulunmaları muhtemeldir. Bu yüzdendir ki Çin tarihinde tiyatroya ait bir kayıt ancak VIII inci asırdan sonra görülmektedir.

Bu vaziyet eski Türk tiyatrosunun bu bakımdan Çinlilerden müteessir olmadığını gösteriyor. Son yapılan tetkikler bu iddianın tamamen aksi vaki olduğunu gösteriyor. Çinde tiyatronun inkişaf devri bazı Avrupalı müelliflerin iddialarına göre, Türk-Mogollarının Çini istilâsı sırasına rastlamaktadır.

Carl Hageman Spiele der Völker adlı eserinde Çine hasrettiği kısmın 429 uncu sahifesinde şöyle diyor:

"Ancak (1206-1223) tarihine kadar hüküm süren Mogol İmparatorları zamanında Çin tiyatrosu yükselmeğe başladı. Çünkü Çin sülâleri, o zamana kadar bir kaçı istisna edilecek olursa, tiyatroyu hükûmete muzır addettikleri için ezmek istiyorlar veyahut temsillerden saray mensupları ve aristokratlardan başka halktan kimsenin istifade etmemesini temin ediyorlardı. Eski Çin imparatorları tiyatroyu, halkın terbiyesi üzerinde fena tesir yapar diye muzır buluyorlardı. Halbuki Mogollar Çini fethedince vaziyet değişti. Mogol imparatorları, böyle umuma müteallik sanatlarda halka geniş serbesti verdiler(1)".

Brockhaus'un 1865 de basılan Allegemeine deutsche Real Encyklopädie für die Gebildeten Stände'sinin dördüncü cildinin 415 inci sahifesinde;

"Mogol imparatorları Çini, methedilmeğe lâyik derecede iyi idare ediyorlardı. İstilâ ettikleri memleketin kanunlarını, âdetlerini olduğu gibi bıraktılar ve dinde serbestlik verdiler. Ancak onların hükûmdarlığı zamanında Çinde ilim ve sanat inkişafa ve ilerlemeğe başladı. Esasen Mogol imparatorlarının bir çoğu pek âlim kimselerdi. Çin onların zamanında ilk defa olarak ecnebilere açılmıştı. Misyonerler, seyyahlar ve bunlar arasında ilk defa olarak da Markopolo Çine girmiştir(2)".

Diğer taraftan Der Grosse Brockhaus ise Çin tiyatrosuna

(1) Darülbedayi mecmuası numara: 44. Ertuğrul Muhsinin makalesinden.

(2) Darülbedayi mecmuası numara: 44. Ertuğrul Muhsinin makalesinden.

hasrettiği kısım da (cilt: 4, sahife: 64) şunları yazıyor:

"Çin tiyatrosu; Mogolların idaresi zamanında inkişaf ederek en yüksek terakki mertebesine erişti(3)".

Çinde, Mogolların hâkimiyeti zamanında tiyatro sanatının ve edebiyatının büyük mikyasta inkişaf ettiğini söyliyen Avrupalı müellifler bu yeni Çin tiyatrosunun Japon tiyatrosu üzerinde de mühim tesirler yaptığını kaydediyorlar.

V

Türkler, Nikoliç'in ileri sürdüğü seviyeye tek başlarına, haricî başka bir müdahale olmaksızın mı erişmişlerdir? Bu hususta, tarihî vesikalardan ziyade güzel sanatların menşei üzerinde yapılan tahminlere yer vermek daha doğru olur. Gerçi tarihin cereyanı içinde birbirinden müteessir olmıyan millet, bir birine tesir etmiyen beşerî bir müessese pek yok gibidir. Fakat şunu da inkâr etmemek lâzımdır ki, geniş manada bir temsil, insanla beraber doğmuştur.

Fiil ve hareket vasıtasile vuku bulan her temsil ve gösteriyi içine alan geniş manada dram taklit sanatlarının ilkidir. Bütün iptidaî kabilelerde hiç bir komediye veya trajediye rastlanmadığı halde âdi mudhikelerin, pandomimaların ve pandomimalı dansların mevcut olduğunu görüyoruz. Resim veya harflerin yardımı ile yazı daha icat edilmezden çok önceleri bile böyle geniş manada bir dramın mevcut olduğu şüphesizdir. Hattâ bazı estetikçilerin ve sosyologların iddialarına göre dilden bile daha eskidir. Tefekkürün haricî bir âlâmeti olmak itibarile fiil ve hareket, kelimelerden daha önce doğmuştur. Hattâ dram vasıtasile bildirme keyfiyeti hiç bir şuurlu maksadı, müşterek bir muvafakatı tazammun etmez. Meselâ vurmak fikri üzerine yumruğunu sıkıp havaya kaldırma etrafındaki adamlar tarafından kolayca anlaşılabilir. Fikir anlaşmalarının bu pandomima şekilleri medenî hayatta pek ender olarak rastlanır. Kuvvet ve zaman israfını icap ettiren bu pandomima oyunu şifahî lisanın inkişafı ile ortadan kalkmıştır. Adabı muaşeret kaideleri bu gibi tavır ve vaziyet lisanını mümkün olduğu kadar dar sınırların içine sokmuştur.

Roth ise, tavır ve hareket lisanının kabile hayatında muharebede, avda gayet faydalı olması lâzımgeleceğini ileri sürer. Zira, bu gibi vaziyetlerde sükûtun muvaffakiyete yardım edeceği meydandadır.

Pandomima hareketlerinin birbirlerinin dillerini anlamıyan iki yabancı kabile halkının anlaşmasına yardım ettiği de göz önünde tutulmalıdır. Bilhassa bu hal iki memleketin sınır mıntakalarında çok görülmektedir.

Buşimanlar, Avusturalyalılar, ve Eskimolarda bu dram lisanı yüksek bir derecede inkişaf etmiştir. Avusturalyanın bazı taraflarında Avrupalılar ile en az temasta bulunmuş kabileler arasında vaziyet ve tavır lisanının nisbeten zengin olduğu görülmüştür. Şimdiye kadar etnoloji kelimelerden mahrum bir kabilenin mevcut olduğu bilinmiyor. Binaenaleyh bugün en iptidaî saydığımız kabilenin bile kendine göre, kelimelerden müteşekkil bir lisanı vardır.

(3) Ertuğrul Muhsinin makalesi. Darülbedayi mecmuası numara: 44.

Binaenaleyh eski Türkler nezdinde dramatik bir sanatin mevcudiyeti iddiaları pek de yersiz olmaz. Kaldı ki eski Türklerin Orta Asyadaki hayatları iptidai kabile devrinden çok uzaktır. Oldukça mütekâmil bir hayatları vardır.

VI

Tiyatro sanatı ile uzun zamandanberi ve çok yakından meşgul kıymetli muharrir Seniha Bedri de tiyatroya hasrettiği bir konferansında Sumerlilerde tiyatro hayatından bahsediyor ve ezcümle:

"Mabedlerinde yaptıkları âyinlerde, cenaze merasimlerinde ilâhların menkıbelerini, ıstıraplarını anlatan tek konuşmalı ve karşılıklı konuşmalı hitabeler söylenir ve bu trajik sahneler ruhaniler tarafından pek canlı bir surette temsil edilirdi. Mabedleri, ilâhları, ruhanileri, âyinleri ayniyle Yunan tiyatrosunun başlangıcındaki karakterini gösterirdi. Şu halde, şimdiye kadar karanlıkta kalmış olan bu hakikatleri meydana çıktıktan sonra tiyatronun başlangıcını Yunanlılara maletmek Sumer medeniyetinden doğduğuna iman etmemek tarihi inkâr etmek demektir(4)". diyor. 1934 de verdiği bu konferans Yeni Türk mecmuası sayı: 33 yıl 1935 de basılmıştır.

VII

Köprülü zade Fuat da Türk Edebiyat Tarihi(5) adlı eserinde bu hususta şu satırları yazıyor:

"Bütün milletlerin iptidai devirlerinde olduğu gibi eski Türklerde de bir takım âyini temsillerin bulunduğu ve onların asırlarca müddet dini birer temaşa mahiyetini muhafaza ettiği az çok vuzuhla istidlâl olunabiliyor.

Meselâ Ergenekon menkıbesinin hatırasını tesit için icra edilen âyin, tamamile temsilî bir mahiyeti haizdi: Türkleri Ergenekondan çıkaran demirciyi taklîden, hakanın ateşte kızdırılan demir parçasını örs üzerine koyup çekiçle vurması, sonra büyüklerin sırasile onu taklid etmeleri, bu âyinin temsilî mahiyetini pek iyi gösteriyor. Müteessüf bu âyinin teferrüatı hakkında daha fazla malûmata malik değiliz. Gene temsilî bir mahiyeti haizdi: Türkleri Ergenekon" menkibesinin ve "Tötemizm"in diğer bakiyesi de, Kırgızların "Gökburi: Gök Kurt" ve Kaşgırlıların "Oğlak" adını verdikleri millî bir oyunda tecelli eder: Bu oyun bir takım atlıların kesilmiş bir oğlağı kurtlar gibi birbirinin pençesinden almak üzere mücadelelerinden ibarettir. Bundan başka Kırgızlarda, Altay Türklerinde de eski âyini temsiller bakayasını hatırlatan bazı şeyler mevcuttur. İşte henüz lâyikile tetkik ve teşrih olunamıyan bu münferit vakalar birbirile mezc veterkip edilecek olursa, eski Türklerde de, tıpkı diğer milletlerde olduğu gibi âyini temsiller bulunduğunu kabul etmek zarurî olduğu anlaşılır(6)".

VIII

Köprülü zade Edebiyat tarihinde bilvesile temas ettiği bu mevzuda, Türklerde ilk temaşa hayatının diğer cemiyetlerde olduğu gibi dinî bir şekilde vücut bulduğunu ve âyinî bir mahiyet gösterdiğini söylüyor. M. M. Nikoliç ise makalesinde eski Türk tiyatrosunda din ve mistik bir mahiyet olmadığını katiyetle zikrediyor ve:

"Türk tiyatrosunda ne ilâhlar, ne ruhlar, ne de yaradılış fevkinde olan şeyler vardır... Türk kültürü mistisizimden ve zulmatlerden uzaktır ve tamamen insanidir." demektedir.

Saygı değer müdekkik Köprülü Fuadın hükümleri bundan yirmi yıl önceye aittir. Aradan yirmi yıl kadar bir zaman geçtiğine göre Nikoliç hükümlerini her halde bir esasa dayanarak ileri sürmektedir. Fakat makalesinde yukarda bir defa daha söylediğim gibi komanter yapmadığı için hükümleri onun ağzından nakletmek mecburiyetindeyiz.

İlerde bu hususta yapılacak daha derin tetkikler, esaslı araştırmalar ve yeni buluşlar bu sahayı daha aydınlatacaktır.

HÜSAMETTİN BOZOK

(4) Seniha Bedrinin 1 mart
(5) İstanbul 1920. Matbaai Amire.
(6) Sahife: 95 de.

Bugünkü Çin tiyatrosunun iki sanatkârı. Sovyetler birliğinde bir turne yapmakta olan bu iki sanatkârdan kadın kıyafetinde bulunan, bir [illegible]. Kadın hareketlerini taklit için uzun müddet mümarese yapmıştır.

GEORGE BIZET

Bizet'nin Carmen operası bize İspanyol ikliminin ılık atmosferini musikinin süzgecinden geçirerek tattırır. Carmen'in öyle bir lezzeti vardır ki bunu belki de ancak İspanyol bahçelerinde yetişen nefis portakallarda veya İspanyol kızlarının giydiği elbiselerin kırmızı renginde bulabilirsiniz.

Carmen'i ilk önce Prosper Mérimée yaratmıştı. *Carmen'in* ikinci dirilişini Bizet'ye medyunuz. 1875 yılının 3martında Pariste Opera-Comique'de bu nefis opera ilk defa temsil edildiği zaman fransız münekkidleri ateş püskürmüşlerdi. Zira Fransız burjuvazisinin takdir ettiği eserler, Fransız komunası hareketlerini unutturacak mahiyette olan eserlerdi. [illegible] sanatla bize [illegible]ları onun için tahammül edilmez bir şey oluyordu. Ve sanatta böyle bir şeye rastladılar mı hiç bir cevaba mahal bırakmadan mahkûm ediyorlardı. Aynı şekilde *Carmen'i* ve Bizet'yi de "ahlâksızlık" ile mahkûm ettiler. Ve o zamanlar bir Paris gazetesi bu operanın çok kötü bir musiki olduğunu ve hiç bir manası bulunmadığını yazıyordu.

Aradan geçen yıllar, bu münekkidleri değil, *Carmen'i* haklı çıkardı.

23 kânunusani 1904 de Paristeki aynı Opera-Comique tiyatrosu *Carmen'in* bininci temsilini vermişti. Ve bugün 25 teşrinievvelde Bizet'nin doğum yılı münasebetile *Carmen'i* yeniden sahneye koydu.

Napoleonun idaresi altında çok ıstırap çeken Bizet, eserinin ilk temsilinden üç ay sonra hasta düştü ve genç yaşında hayata gözlerini yumdu. Demek oluyor ki, zavallı bestekâr eserinin üniversel bir şöhret kazandığını görmek şöyle dursun, esaslı bir şekilde sahne edildiğini bile görmeden gitti. Fakat, *Carmen'in* şöhreti Fransız hududlarını pek çabuk aştı. Daha 1880 yılında Petersburg operasında büyük bir alkış topladı. Avrupanın en ileri tiyatroları *Carmen'e* Merimée ve Bizet'nin tasavvur ettiği karakteri vermeğe çalıştılar. Bu canlı, realist ve popüler eser üzerinde Nemiroviç-Dançenko, Stanislavski gibi büyük üstadların da hayli emeğini görüyoruz.

Bizet yalnız *Carmen'i* meydana getirmekle kalmamıştır. Onun daha bir çok nefis operaları vardır. Fakat Romain Rolland'ın da dediği gibi: *"Carmen'de, büyük operanın bütün modern repertuvarından daha fazla dramatik kuvvet vardır."*

Memleketimizde bu yüzüncü yıldönümü pek az alâka uyandırdı. Bizet, memleketimizde Goethe, Puşkin ve Descartes'ın uyandırdığı alâkanın pek azını gördü. Bunu da musiki kültürümüzün noksanlığına atfetmek hiç de yanlış bir hareket olmaz.

GÜLSÜM SEPETÇİOĞLU

KARAALTIN ZONGULDAK

YAŞAR ÇÖL

[illegible]

YAŞAR ÇÖL

Mekânın İlmi Olan Hendesenin İnkişafı Hakkında

MITHAT ERINANÇ

[illegible]

MITHAT ERINANÇ

Hasbî Araştırmalarla İlim Ve Fennin Doğuşu

CELAL SARAÇ

[illegible]

CELAL SARAÇ

İhsan Altay'a Göre Türk Yaratıcı

(Baş tarafı 5 incide)

[illegible]

İHSAN ALTAY

AĞIZ KOKUSU

[illegible]

Dt. FEYZULLAH DOĞRUER

Kitaplar

Dünya dönmüyor

Newton Bir Palavracıdır

Şerlevha olarak koyduğumuz bu sözler bir palavra değildir. Çünkü:

BDC.

ZİYA GÖKALP

(Başı 1 incide)

L. ERİŞÇİ

KARADENİZ YOLCULARI

(Başı 1 incide)

YUSUF AHISKALI

REMZİ KİTABEVİ NEŞRİYATINDAN:

Fransız edebiyatından:

Rus edebiyatından:

REMZİ KİTABEVİ

İkbal Kitapevi

Pearl Buck

(Baş tarafı 1 incide)

HÜSAMETTİN BOZOK